

az iskolakultúra 2014/12 melléklete

Saruga Gáborné Kiss Ildikó

Neveléstudomány szakos bölcész

A kétnyelvű gyermekek identitáskonstrukciójának alakulása

A bilingvizmus témakörének egyik központi témája a kétnyelvűek identitásának alakulása. Az erre vonatkozó szociolingvisztikai kutatások több dimenzió mentén vizsgálják, hogy a kétnyelven felnövő gyermekből milyen identitású felnőtt lesz és ezt az identitást mi határozza meg. Továbbá, hogy milyen a kétnyelvű saját anyanyelvéhez való viszonya, mi történik az évek során az anyanyelvvél: nyelvvesztés, nyelváltás, nyelvcsere vagy nyelvmegtartás. (pl. Susan Gal, 2002, Fodor, 2005)¹ A kutatások egy része azt vizsgálja meg, hogy a többségi közösség milyen hatást gyakorol a migráns kétnyelvűek identitására. (pl. Bindorffer, 1997, 2001, Csiszár, 2004)² Írásomban viszont arra vagyunk kíváncsiak, hogy már jóval korábban, a koragyermekkorban hogyan mutatkozik meg a – két nyelv, két kultúra, két közösség – mentén megélt tapasztalatok alapján az identitáskeresés, hogyan szökkennek szárba a kettős identitás csírái (az Ausztriában élő migráns szülők 3-10 éves gyermekeinél).

Mi az identitás?

Erik Erikson pszichoanalitikus az identitás alakulását életünk legfőbb témájának tartja, hiszen az ezzel kapcsolatos kérdések és választások végigkísérik életünket. De mi is az identitás? Íme néhány megközelítés. Klaudia Perschke, pszicholingviszta felhívja a figyelmet a személyiség és az identitás másságára. Mindezt a következő kérdésekkel illusztrálja: „... a személyiség fogalomra úgy kérdezzük, hogy milyen ember vagy, ezzel szemben az identitásra pedig úgy, hogy ki vagy.”³ (saját fordítás) A két fogalom között erős az összekapcsolódás, fejlődésük, alakulásuk dinamikus folyamatában kölcsönösen hatnak egymásra, de nem egymás szinonimái.

Bayer József megközelítésében is megjelenik a két fogalom közötti erős viszony: „Az a kérdés, hogy ki is vagyok tulajdonképpen, hogyan definiálom magam, azonos azzal, hogy milyen közösséghez tartozónak tekintem magam. Ez a kérdés gyökereinél ragadja meg a személyiséget... Az identitás az önmagunkkal való folytonosság és a másokkal való harmónia tudata, ilyenképpen az integrált személyiség jellegzetessége.” (Bayer, In: Európaiság, 2001, 12. o.) Péntek János nyelvész is hasonlóan fogalmaz: „...tudnom kell, hogy ki vagyok, hogy mi vagyok, melyek az engem meghatározó jegyek, és azt is tudnom kell, hogy ezek alapján hova tartozom, kikkel azonosulok.”⁴ Péntek megjegyzi továbbá, hogy többféle identitás létezik s az európai népek identitását főként az állampolgárság határozza meg. Anyanyelv és identitástudat című tanulmányában kifejti, hogy a különböző identitások hierarchikusan épülnek egymásra: a helyi, lokális és etnikai csoportidentitásokra épülnek a regionális identitások, a nemzeti identitás, majd pedig az európai identitás.

Bartha Csilla nyelvész, kétnyelvűségszakértő Gereben Ferenc több dimenzióan átfelöl meghatározását idézi: „Az identitástudat összetett, vertikálisan és horizontálisan egyaránt rétegzett fogalom. Az önmaghatározás egyik- vertikális mozzanataként az egyén elhelyezi magát a lépcsőzetes társadalmi erőtérben, tisztázza, hogy milyen kapcsolatot, milyen kötődéseket épít ki (vagy fogad el) a társadalmi közösségek különböző szintjeivel, a családból a lokális és szakmai csoportokon át az emberiségig. Az identitás másik- horizontális megközelítési módja arra törekszik, hogy a fenti közösségekhez való viszony egymás mellett elhelyezkedő különböző színtereit mutassa be. Az identitástudatnak a virtuális térbeliség mellett van egy időbeli dimenziója is, amely a (családi, nemzeti stb.) múlttal kapcsolatos tudati képekből- a jelenen át- a jövőről alkotott elképzelésekig (jövőkép) terjed.(Gereben In Bartha, 1999, 62. o.)

Bartha Csilla a kétnyelvűek identitásának többféle típusát is megkülönbözteti. Így például a biculturális identitást és a monokulturális identitást, amelyben a vallásnak mint identitásképző tényezőnek nagy szerepe van. Ebben az esetben az első nyelv vagy anyanyelv megőrzése értéként szerepel a kétnyelvű egyén életében. Szintén gyakran előfordul a kétnyelvűeknél az ún. akkulturalizációs identitás, amely nem az anyanyelvi, hanem a többségi kultúrát vallja magáénak. A dekulturális identitás pedig az, ha a kétnyelvű egyik kultúrával sem tud azonosulni. (Bartha, 1999)

Identitásképző tényezők

Az identitásképzés dinamizmusát az identitásképző faktorok, a személyes kognitív képességek és más egyéni adottságok adják tér és idő keresztmetszetében. Az identitásképző tényezők közül a nyelvnek, anyanyelvnek meghatározó szerepe van az identitás alakulásában. Ezért is olvashatunk írótól, költőtől mély és kifejező sorokat az anyanyelv dicséretéről. De nemcsak ők érthetik meg az anyanyelvben rejlő szépséget és biztonságot, hanem mindazok, akik hosszabb-rövidebb időre elhagyják hazájukat előbb-utóbb sóvárgást éreznek anyanyelvük után. Sokan ekkor döbbennek rá arra, hogy anyanyelvük egy olyan kincs, amelyben benne rejlik múltuk – jelenük és identitásuk. A nyelven kívül a vallás, de a család hagyományai, kommunikációja, vitalitása, kulturális tőkéje mind hatással vannak az identitás alakulására. Valamint a szülők nevelési elvei, módszerei is, illetve gyermekeik jövőjével kapcsolatos elképzeléseik.

A kétnyelvűek identitás szerkezete

A kétnyelvűek identitáskonstrukciójában három meghatározó identitás összekapcsolódása történik: az Erikson által leírt személyes identitás, (amely mindnyájunk identitásának alaprétégét jelenti), az etnikai identitás és a nemzeti identitás. Bindorffer Györgyi szerint a kettős identitás az etnikai és a nemzeti identitás keresztmetszetében található és helyzetétől függően, hol egyik, hol másik dominanciája érvényesül. Bindorffer hangsúlyozza, hogy a kettős identitás a második nemzedék számára nem választható, mert ők ebbe beleszületnek szüleik választása alapján és kiemeli azt a tényt, hogy az etnikai és a nemzeti tudást is tanuljuk, amely folyamatban a kogníciónak fontos szerepe van az identitások közötti összefüggések felismerésében. (Bindorffer, 2001. 173-174.o) Az etnikai és a nemzeti identitás szerkezetben sok a hasonlóság, hiszen mindkettőnél az anyanyelv, a származási népcsoport, a saját kultúra megőrzése jelentős szerepet játszanak. A fő különbség azonban az, hogy az etnikai identitás a kisebbségre jellemző, kisebbség-többség viszonylatában értelmezhető, míg a nemzeti identitás egy egész nemzetre jellemző

lehet. Bayer József (2001) megjegyzi, hogy ma már a nemzeti identitások oldódni látszanak. Különösen is igaz ez a multikulturális országokban, ahol több kultúra találkozása történik. A különböző migráns népcsoportok ragaszkodnak anyanyelvükhöz, vallásukhoz, ünnepeikhez, vagyis kulturális – más néven – nemzeti identitásukhoz, ugyanakkor nem tudnának létezni a többségi kultúra figyelmen kívül hagyásával. Ez az a mozzanat, ami a kettős identitást létrehozza a kétnyelvű gyermekeknél. Bindorffer Györgyi szerint: „Az identitásképződés folyamata a csoportokon belüli, illetve a csoportok közötti oda-visszaható kölcsönös kapcsolatok és visszacsatolások révén megy végbe.” (Bindorffer, 2001. 173. o.)

Az identitásképződés dinamikus folyamata

Az identitás képződése küzdelmekkel, csalódásokkal és újrakezdésekkel teli folyamat, amely a különböző életszakaszokban más-más feladatokkal való konfrontálódást jelent. Erik Erikson szerint a személyes identitás első pszichoszociális szakasza a csecsemőkortól kezdődik, amelyben kulcsfontosságú lesz a gyermek élményeiből fakadó alapvető bizalom megléte. A bizalom itt az eriksoni értelemben nemcsak másokban, de a saját magába vetett bizalmat is jelenti. (Az „élmény” pedig a gyermekpszichológiai értelemben szerepel, tudniillik, hogy a kisgyermek emlékezeti, gondolkodási apparátusát az erőteljes érzelmi-élményi befolyásoltság jellemzi.) A bizalommal kapcsolatosan Erikson meggyőződése, hogy: „az alapvető bizalom az eleven személyiség alapköve.” (Erikson, 1991, 444. o.) Ebben az anya-gyermek kapcsolatnak kitüntetett szerepe van. Ha az anya odaadón reagál gyermeke testi-lelki szükségleteire, akkor a gyermek identitáscsírájában megjelenik a „jól vagyok, az önmagam vagyok jóleső” érzése, ami azzal párosul, hogy azzá válik, amiben mások bíznak.” (Erikson, 1991, 451. o.) A pszichoanalitikus szerint a csecsemő és az anya bensőséges kapcsolata (amelyben örömeiket lelik egymásban) mintaként szolgál a gyermek későbbi szerelem megélésében. Ha ez nincs meg, akkor károsodhat az identitásézés a serdülőkorban, amikor a gyermeknek lassan a szüleitől le kell válnia, bíznia kell önmagában és az előtte álló életben.

A kora gyermekkorban, amikor a gyermek erős akaratával találkozunk, akkor egy újabb fontos identitásképző mozzanat van jelen: az önállóságra törekvő erőteljessége. Ebben az életkori szakaszban a szülői nevelésben megtanulhatja a gyermek, hogy bizonyos helyzetekben ő is választhat, ami Erikson szerint egy olyan alapélmény, amely a későbbiekben is fontos szerepet játszik. Erikson ezt az élményt így írja le: „... független egyének vagyunk, megválaszthatjuk, irányíthatjuk jövőnket... Az vagyok, amit szabadon akarhatok.” (Erikson, 1991, 464. o.) Ha ez nem sikerül, ha a szülői nevelés mást követel, akkor jön a szegény és az önmagunkban való kételkedés.

A gyermekkorban a történetek, mesék, játéktevékenységek jelentős szerepet játszanak a személyiségfejlődésben és az identitás alakulásában is, hiszen ezek segítségével tud a gyermek különböző szerepekkel azonosulni. Erikson erre a szakaszra mondja, hogy „az vagyok, aminek el tudom képzelni magamat.” (Erikson, 1991, 473. o.)

Az iskoláskorban a gyerekek egyre többet vannak kortársaik társaságában s ez egy újfajta önmeghatározáshoz vezet. A kortárs csoportban Buda Béla kifejezésével élve: a gyermek „önbemérése” történik. Cole (2003) is hangsúlyozza a társas összehasonlítás jelentőségét az iskoláskor önmeghatározásánál.

A serdülőkorban levő gyermekeknek fontos az, hogy mások milyenek látják őket. Külső megjelenésük, kinézetük fontos szerepet játszanak az önértékelésben. Keresik magukat, a bizonytalanság felé tartanak a szüleikről lassan leváló serdülők. Buda Béla szerint: „a szülőkapcsolat biztonságából való kilépés fejlesztő élmény.” (Buda, 1995, 190. o.) Erikson szerint ez az életszakasz a legfontosabb az identitásképzésben. Ebben a

korban jelentkezik az ún. identitáskrizis folyamata, amelynek során a serdülő aktívan foglalkozik jövőjével, megkérdőjelezi szülei választásait és új, neki tetsző utakat keres az életben.

Az időskorban a következőképpen fogalmazhatja meg az ember önmaga lényegét: „Az vagyok, ami fennmarad belőlem.” (Erikson, 1991, 496. o.)

A személyes identitásunk alakulása tehát életünk végéig tartó folyamat, amelyben a pszichés erőnlétnek, megküzdőerőnek nagy szerepe van. A migráns két-illetve többnyelvűeknek viszont ez még több pszichés munkát jelent, hiszen az ő identitásegyüttesükben az etnikai identitás alakulása is meghatározó. A kulturális asszimiláció, integráció mind nyomot hagynak az identitáskonstrukcióban. S mit jelent ez a migráns szülők gyermekeinél?

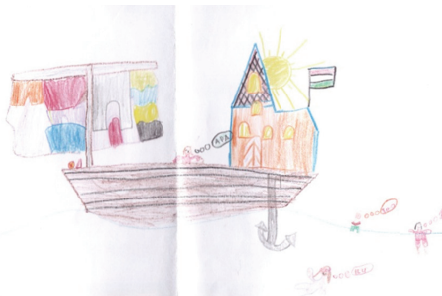
Michael és Sheila Cole egy egész fejezetet szentelnek az identitásképződés leírására és kitérnek az etnikai identitás képződésére is Fejlődépszichológia c. könyvükben, melyben megjegyzik, hogy nagyon nehéz nyomon követni az etnikai identitás alakulását gyermekeknél. Kevés kutatás áll rendelkezésre, de azok igen figyelemre méltó eredményt mutatnak be. Így például a következő vizsgálat, amely az 1970-es évekből való, ahol afroamerikai gyerekek saját népcsoportjukhoz való attitűdjét vizsgálták. Kenneth és Mamie Clark arra a következtetésre jutottak, hogy az afroamerikai gyerekek a többség elvárásainak engedve határozzák meg magukat és származási közösségüket ezzel tagadják. (A vizsgálatban a gyerekeknek fehér és fekete babák közül kellett kiválasztaniuk, hogy melyikkel játszanak. A fekete bőrű gyerekek a fehér babákat választották.) Ann Beuf egy ötéves kislánnyal végzett vizsgálatában a következő történt: a fiú kezében egy fehér babát tartott és iskolásat játszott több babával. A fehér babára azt mondta, hogy az a tanár. Amikor a kérdező megkérdezte, hogy egy fekete baba lehetne-e a tanár, akkor a fiú rögtön rávágta, hogy az csak egy szolga. Ez egy 1977-ben végzett vizsgálat volt. Beuf szerint a fekete gyerekek csupán a fehérek gazdagsága és hatalma után vágyakoznak. A későbbi vizsgálatokban (indián gyerekeknél), ha a gyerekeket saját nyelvükön kérdezték, akkor kisebb arányban választottak fehér babákat. A kutatók szerint, ha a szülők fontosnak tartják saját kultúrájuk átadását gyermekeiknek, azt értéként kezelik, amelyet semmi áron nem adnak fel, akkor a gyerekek is merik vállalni származásukat. Cole hangsúlyozza, hogy a 4 éves gyerekek tudják már, hogy vannak etnikai és faji különbségek és saját etnikai hovatartozásukkal is tisztában vannak: „iskoláskorukra ismerik a saját csoportjukra használt címkéket és sajátosságokat és kialakították az etnicitásukhoz való hozzáállásuk alapjait.” (Cole, 2003, 396. o.) Cole megjegyzi továbbá, hogy ezeknek a gyerekeknek az identitásképzésük során gyakran diszkriminációval és egyéb akadályokkal is szembe kell nézniük. Nekik ez nehéz pszichés munkát jelenthet.

A fentieket összevetve elmondhatjuk, hogy a két kultúra mentén képződő identitás nehéz pszichés munkát jelent a kétnyelvű gyermek számára és ez fokozódik, ha két teljesen eltérő kultúra találkozásáról van szó. A kétnyelvű gyerekek kettős identitásának alakulása nem egy problémamentesen lezajló, automatikusan végbemenő, hanem egy folyton mozgásban levő, a gyermek tapasztalataival, élményeivel valamilyen módon mindig kiegészülő folyamat. Az identitáskeresés és képződés e folyamatában a kétnyelvű gyerekek már nagyon korán intenzíven foglalkoznak hovatartozásukkal és önmaguk keresésével. A 3 éves (migráns szülők gyermeke) már rég tudja, hogy ő egy kisebbségi csoport tagja, hiszen az anyanyelve is más, mint amit körülötte a többségi lakosság beszél. A ki vagyok én? kérdés folyamatosan jelen van a kétnyelvű kisgyermek fejében, amiről beszélni még nem tudnak. A kettős identitáscsírák azonban már ekkor előbukkannak. Amint azt már említettem: a személyes és az etnikai identitáson túl a nemzeti identitásnak is fontos szerepe van a kettős identitás konstrukciójában. Érdekes, hogy magának a nemzeti identitásnak is két vonulata figyelhető meg a kétnyelvű gyermekeknél. Az egy-

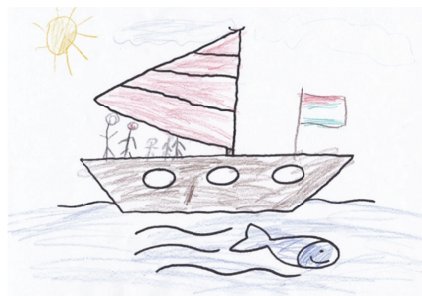
nyelvűek esetében a különböző nevelési és oktatási intézmények olyan tudástartalmakat közvetítenek (különösen az irodalom, történelem, ének-zene, művészeti órák tartalmi) a gyermekek felé, hogy mire felnőnek fokozatosan, folyamatosan kialakul a hazájukhoz való viszonyulásuk. A migráns szülők gyermekei kétfajta nemzeti identitást sajátítanak el abban az esetben, ha a szülőknek erős a saját nemzeti identitásuk és ezt át akarják adni gyermekeiknek is. Ezek a kétnyelvű gyermekek a nevelési és oktatási intézményekben lassan, fokozatosan sajátítják el az adott ország nemzeti identitását (szintén olyan tudástartalmakkal találkoznak, amelyek ezt alakítják), ugyanakkor szüleik nemzeti identitását pedig szüleiktől tanulják. A serdülőkorig a gyermekek a szüleik nemzeti identitását vallják magukénak és ez biztonságot jelent számukra. Ennek viszont látható nyomai vannak: a kétnyelvű gyermekek egy részének rajzain visszatérő motívumként megjelenik a szülők származási országának zászlója. A rajzokon kívül egyéb tevékenységek során is megfigyelhető az előbb említett visszatérő motívum: vasalógyöngyökből kirakott származási ország zászló, vagy építőkockából kirakott zászló színei, horgolt zászló.

A kétnyelvű gyermekek identitáskeresésének a reprezentációi a gyermekrajzokon

A gyermekrajzokon a gyermek belső világa jelenik meg: sajátos világgépe, élményei, öröme, fájdalmai, feszültségek, válaszra váró kérdései, stb. Vagyis a rajzokon szimbolikus formában felszínre kerülnek a tudatalattiban lejátszódó folyamatok. Molnár V. József *A Nap arca, az Újraszülető világ, az Ég és föld ölelésében* c. munkák írója szerint: „A kisgyermek fölöslegesen, »csak úgy« (miképpen az unatkozó felnőtt az értekezleten) soha, semmit nem formál. Minden rajzában lelke térképét fedezhetjük föl, »szabványosított« ,egyforma jelekkel írva: a királylány minden rajzon fényes anyaság. Mégis ahánnyan, s ahányszor írják az ajándékba kapott »egyformát« az annyiféle módon, alakban mutatja meg magát. A mindig ugyanaz és mégis mindig más élő, teremtett egysége ez: a lélekágyazata, a személyes, az emberkapta isteni értelem.” (Molnár, 2009 b, 7. o.) A kétnyelvű gyermekeknél az identitáskeresés egy olyan nem tudatos téma, amelynek reprezentációi megjelennek rajzaikon. A gyermek keze elindul, rajzol, senki nem beszél a közelében zászlóról, senki nem mondja neki, hogy rajzoljunk zászlót. Mégis ez a motívum ott van a gyerek fejében és ezt ki kell rajzolnia. A most következő rajzok Ausztriában élő migráns gyermekek rajzai. Az 1-2 ábra rajzát azért választottam ki, mert ezek olyan rajzok, amelyekhez hozzátartozik a zászló. A kétnyelvű gyermekek egy része szívesen rajzolja rá hajójára szülei származási országának zászlóját, vagyis azt a nemzeti identitást szimbolizáló zászlót, amelyet egyelőre a kétnyelvű gyermek is magának érez.

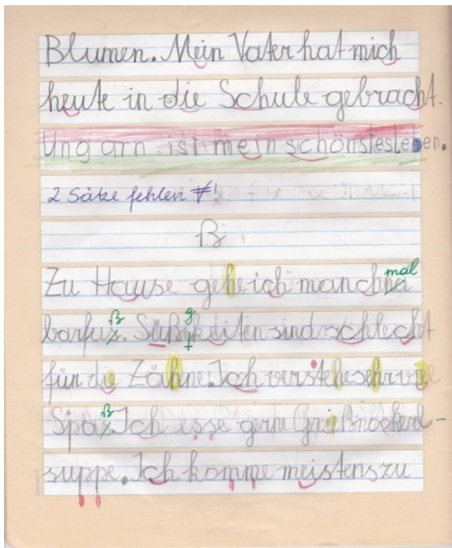

1. ábra Regina rajza, 7 éves

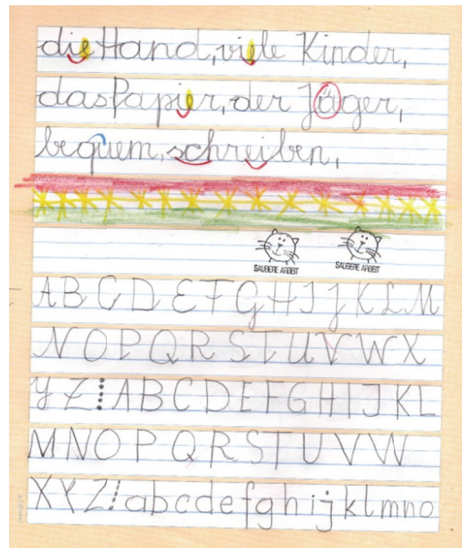

2. ábra Teodor rajza, 5 éves

Egy Grazban élő magyar anyuka is megosztotta velem idekapcsolódó élményét és elmondta, hogy az ő kislányának a rajzain is megjelenik a magyar zászló. A kislánya német füzetében feltűnően gyakran találkozunk a magyar zászló színeivel. Az édesanya elmondta, hogy kislánya szereti Magyarországot, szeret ott nyaralni, szép családi élményei kötik oda. A kislány édesapja egyébként osztrák, aki támogatja azt, hogy gyermeke magyar anyanyelvét és kultúráját is megismerje, tanulja és értékékként megélje. A kislány nagyszülei már nem élnek, így az édesanya az, aki minden tőle telhetőt megtesz azért, hogy kislánya megismerje a magyar gyökereit is. Az édesanya úgy gondolja, hogy kislányában jelenleg nagyon erősek a magyar érzések. Ezt bizonyítják a következő rajzai is, amelyek német füzetéből valók. A 3. ábrán látható rajzára azt írta németül, hogy „Magyarország a legszebb életem.” A 4. ábra rajzán a magyar színek között sárga csillagok is megjelennek, amelyek magára a gyermeki létre utalnak. (Molnár, 2009a) Molnár V. József néplélekrajz kutató szerint a nap mindig az apát, a felhő, a tó, a tenger az anyát és a csillagok magukat a gyerekeket jelentik a gyermekrajzokon. (Molnár, 2009a) Vagyis Lilike önmagát rajzolta bele a magyar zászlóba.

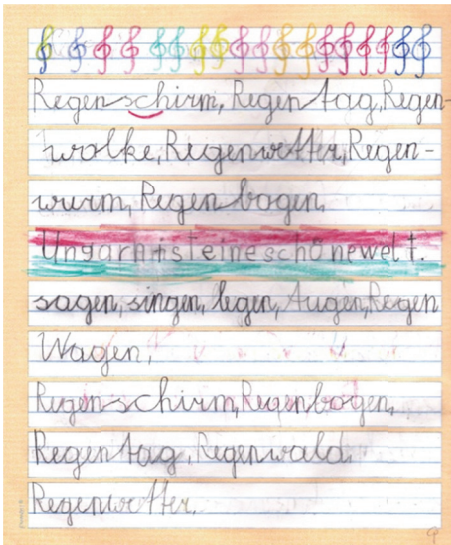

3. ábra Lilike rajza:
„Ungarn ist mein schönstes Leben”

4. ábra Lilike rajza, 7 éves

Lilike 5. ábrán látható rajzára ezt írta rá szintén németül: „Magyarország egy szép világ” A kislálynak ezek a szép és mély kifejezései ihletettségeről vallanak. Rajzain levő kijelentései arról árulkodnak, hogy ő felszabadultan és rajongva szeretheti Magyarországot, élményt jelent számára, hogy így megélheti magyarságát a domináns osztrák kultúrában. A 6. ábrán szintén megjelenik a piros-fehér-zöld színek kombinációja és a csillagok is Lilikét jelképezve. Figyelemre méltó, hogy a kislány német füzetébe tele van a magyar zászló-motívummal. A kettős identitásának megélésében, alakulásának folyamatában Lilikének nagy szerencséje van, hiszen szülei (Az apa szerepe is rendkívül fontos!) is, és a tanító néni is segítik őt. A rajzok a német füzetben egyértelműen a jó pedagógust dicsérik, aki nem tiltja meg, nem vonja kérdőre a rajzokat.

5. ábra Lilike rajza:
„Ungarn ist eine schöne Welt“

6. ábra Lilike rajza

7. ábra Frideus hajója az erdőbe tart. 7 éves kislány

A 7. ábra rajzát egy török kislány készítette. Frideus és öt kétnyelvű társa (valamint 6 kétnyelvű óvodáskorú gyermek) egy vizsgálat alanyai voltak, akik irányított rajzfoglalkozáson a fent látható hajó-rajzot kapták és feladatuk az volt, hogy rajzolják rá a családi hajója és kérte a gyerekeket, hogy mondják el, hogy hová tartanak családi hajójukkal. A zászlóról nem tett említést. A vizsgálatban arra voltunk kíváncsiak, hogy megjelenik-e a szülők származási országának a zászlója. Az iskolások nagy részénél megjelent a várt motívum. Frideusnál, a török kislánynál is, de elgondolkodtató címet adott rajzának: családi hajójuk az erdőbe tart. Az erdő a tudatalatti veszélyes szimbólumának számít. Mit akar vajon Frideus rajzának címével közölni? A tanítónő szerint Frideus szülei konzervatívak a nevelés terén, nem lehet önálló döntése, véleménye sem. A kislány soha nem hívhat meg magához senkit, de ő sem mehet még születésnap ünnepségre sem osztálytársaihoz. A szülők zárkóztak, nem akarnak integrálódni, a maguk kultúráját élik. Lányuk kettős identitásának alakulásában fontos lenne, hogy mindkét kultúrából szabadon asszimilálhasson az identitáskonstrukciójába. Lehet, hogy a szülők tudat alatt, saját kultúrájuk túlhangsúlyozásával megnehezítik lányuk identitásképződését? Tudni kell, hogy Frideus Grazban született, mindig is ott élt, ott eresztett gyökeret, ami a kettős identitásának alapja.

Összefoglalás

Írásomban igyekeztem ráirányítani a figyelmet a két kultúra mentén felnövő gyermekek identitáskeresésének dinamikus folyamatára, valamint arra a tényre, hogy ebben a folyamatban a szülőknek és a pedagógusoknak meghatározó szerepük van. A kétnyelvű gyermekek egy részének rajzain a nemzeti identitásuk szülői vonulata jelenik meg. A rajzokból az is leolvasható, hogy a gyermek identitáskeresése folyamatában milyen pedagógusi és szülői viszonyulással találkozunk. A rajzok azoknak a 3-10 éves, kétnyelvű gyermekeknek az identitáskeresését mutatják be, akiknek szülei fontosnak tartják a származási kultúra továbbadását. Ez harmonikusan hat a gyermek identitásfejlődésére, amennyiben a gyermek szabad utat kap a két kultúra között. A migráns szülőknek tisztában kell lenniük azzal, hogy gyermekük identitásában a többségi kultúra is meghatározó szerepet játszik és e kultúra elsajátításában ugyanúgy segíteniük kell gyermekeiket, mint a saját kultúrájuk továbbadásában. A multikulturális szemléletű pedagógusok pedig segítik a migráns gyermekeket saját kultúrájuk értékékként való megélésében.

Jegyzetek

1. Susan Gal kutatása (lásd In Szociolingvisztikai Szöveggyűjtemény), Fodor Dóra: Nyelvi attitűd, nyelvválasztás és nyelvcsera egy aranyosgyéresi kétnyelvű családban. http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatások/kk_2005_02/cikk
2. Csiszár Rita: A kétnyelvűség szociolingvisztikai dimenziói a bajorországi Europa Magyar Gimná-

ziumban(Kastl). http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatások/kk_2004_01/cikk

3. Perschke, Kostolova Klaudia: Zweisprachigkeit, Persönlichkeit und Identität. <http://klaudia.perschke.pl/de/index.php/psycholinguistik>

4. Péntek János: Anyanyelv és identitástudat. <http://szem.unideb.hu/pdf/dsz/2010-3/pentek>

Irodalom

- Bartha Csilla (1999): *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Bindorffer Györgyi (2001): *Kettős identitás*. (Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban). Új Mandátum Könyvkiadó MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest.
- Bindorffer Györgyi (1997): *Nyelvében él az etnikum*. Identitás, nyelvi és kulturális reprezentáció egy magyarországi sváb faluban. In: Szociológiai Szemle, 1997.2.
- Buda Béla (1995): *A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Cole, Michael – Cole, Sheila R. (2003): *Fejlődéslélektan*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Erikson, Erik (1991): *A fiatal Luther és más írások*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Karikó Sándor (2001, szerk.): *Európaiság*. Politikai és morális kultúra. Áron Kiadó, Budapest.
- Molnár V. József (2009 a): *Ég és föld ölelésében*. Tanulmányok a gyermekvilágról. Ős Kép Kiadó
- Molnár V. József (2009 b) (szerk.): *Újraszülető világ*. A kisgyermek rajzos üzenete. Ős Kép Kiadó
- Molnár V. József (2009 c) *A Nap arca*. A gyermekrajzok üzenete. Ős Kép Kiadó
- Szociolingvisztikai Szöveggyűjtemény* (2002). Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. (Szerk.: A. Jászó Anna). Tinta Könyvkiadó, Budapest.

